

## ГОТОВО СВАКОГ ДАНА СМО ИМАЛИ УЗБУНУ.

Ја сам радио као браварски радник у бившој фабрици оружја и муниције у Ужицу (ФОМУ). Радио сам до уласка немачких јединица у Ужице, до 14. априла 1941. године. По уласку немачких јединица нисам имао где да радим, остао сам без посла. Тада сам био приморан да одем у село Дрежник где сам се и родио. На селу сам остао све до септембра 1941. године. Када су партизанске јединице стигле у Ужице, они су објавили да се сви радници Фабрике оружја јаве у фабрику у Крчагову. Ја сам дошао. Почели смо се прикупљати стари другови. Када смо се састали и попунили радна места, имали смо један краћи састанак на коме је речено да је ова фабрика постала наша и да ће од данас у њој руководити радници а не капиталисти. Ми смо радили пушке и муницију од залихе материјала који се задесио приликом уласка окупаторских трупа Немачке. Била је то борба радити, а немаш алата.

Онда, када смо већ имали седам радних дана, онда је било питање како да ое радницима одреде плате. Заседао је раднички одбор, а тачно не знам ко је ове био у том одбору. Знам да је у одбору био Сретен Пенезић. Плате су одређене и знам да, су биле веће него што смо их раније имали.

Готово сваког дана смо имали узбуну јер су немачки авиони надлетали наш град Ужице и ометали нас у раду. Било је дана када смо морали бежати по два-три пута на дати знак узбуне. Имало је случајева да после узбуне, кад се вратимо у фабрику, нађемо доста машина упаљено јер у оном моменту радник заборави да изађе машину на дати знак узбуне. Многи наши радници нису жалили ни труда ни живота, јер су били свесни своје борбе за радничка права, борбе против фашизма.

Радило се по потреби, није се гледало на радно време јер је потреба захтевала што више произвести оружја и муниције.

Једне недеље, не сећам се датума, у 9 часова изјутра надлетао је један авион немачки и на дати знак узбуне радници су бежали. Он је снимао раднике како беже из фабрике. Кад је приметио раднике како беже преко поља у свим правцима по Крчашву, он је пуцао митраљеском ватром по нама радницима. Ја сам бежао из фабрике према гробљу на Доварју. Док сам дотрчао до Млађеновића куће, на десет места морао сам лећи због авиона и

после пола сата авион се упутио у своју базу. Кад је сирена дала знак за повратак, и ми смо се вратили у фабрику и наставили рад. Тек што смо почели радити око 11,30 засвирала је сирена за узбуну. Радници су почели бежати, ја сам се нашао на трансмисији, нрешивао сам каиш. Док сам ја сишао са траисмиоије, једна је бомба авионска опалила, - док сам истрчао на врата, опалиле су још две бомбе. Цмљали су у фабрику. Ја сам наставио да трчим. Штуке су завијале са узбуном док су избацили бомбе из авиона. Онда се цела ексадрила авиона, девет комада, вратила у своју базу. Сирена је дала знак за повратак. Ми смо се враћали у фабрику, али нисмо имали шта више видети. Од наше фабрике остале су олупане зидине. Оида смо се -поделили по групама. Једни су гасили пожар, друш су износили авионске бомбе, које су пале а нису опалиле, па су их изнооили на поље ван фабрике и у сандуцима са мокрим песком односили их у реку. Тада су настала рашчишћавања рушевина. Ми смо местимично постављали потпорни зид да се не сруши кров и чим смо рашчистили, почели смо са пребацивањем машина преко Доварја у трезоре. Нисмо имали могућности да машине вучемо на камионима, већ смо ми радници, својим рукама помоћу водоводних цеви, машину по машину гурали преко Доварја у трезоре. Чим су нам авиони бомбардовали фабрику, требало је сада више размишљати где заштити све машине и да се настави са изработом оружја и муниције. Неке су машине смештене у трезоре. Онда смо ми радници подељени у групе. Једна група радника је радила у Ади оправку митраљеза, пушкомитраљеза и пушака. Друга група је одређена у Глуваћев подрум. Тамо је одређена група да склапа пушке готове и за поправку мањег квара. Трећа група је распоређена у расадник, четврта у трезоре, пета у Ткачницу. Онда смо се растурили. То није било лако, серијски рад. Морали су се на леђима носити делови по радионицама, из једне у другу. Кад смо почели рад у трезорима, онда смо радили бомбе од водоводних поцинкованих цеви, а затим смо кренули и са изработом тромблona.

Тада тек није било лако. Наставља се рад по сменама, али ретко је било дана а да ми радници, који радимо у првој смени, у ноћ не идемо на заоде и иоћне страже.

Добили смо оружје и сваки је имао своју пушку, произведену у нашој партизанској фабрици, јер смо се ми радници наоружали да бранимо натл град и нашу фабрику. Ноћом у заседу, у патролу, сутрадан у фабрику на рад. Треба заиста истаћи улогу и значај тадашње упорности наших радника. Није им то било тешко издржати: радити у дневној смени и с посла пушку и муницију нооимо кући. Сваки је добио задатак — који је распоређен у заседу, који је у патролу, а ко на стражу. Сваки је од нас беспрекорно извршавао наређење. Ми смо радници, једном речју, били и војници и радници.

Једног дана, не сећам се тачно датума ни дана, само се про-  
чу: данас у трезорима устављај машине и сваки да изађе пред тре-  
зоре. Бадо је збор по водовима и четама. Тако батаљон постројен  
— чека у приправности. Дође један камион теретни, сећам се до-  
бро био је зелене боје, појави се на рикверц пред трезоре пун ка-  
мион пушки и наших партизанки бомби и муниције. Пала је ко-  
манда „Батаљон мирно!“. Сви смо сачекали у ставу мирно. Поја-  
вио се један човек, кога тада нисам познавао, а то је био Радивоје  
Јовановић, звани „Брадоња“. Одржао нам је један краћи говор:  
— Другоеи, дражиновци четници врше напад на наш град и нашу  
фабрику. Ми, друшви, нећемо дозволити да они уђу у наш град  
и загосподаре нашом фабриком. Овде ћемо сви примити оружје  
и муницију и сваки вод имаће свој правац. Команда је пала, бата-  
љон по четама у колону до оног камиона. Сваки смо примили пу-  
шку, 75 метака и три бомбе и сваки је сад отишао у својем прав-  
цу. Ја сам тим камионом одбачен у Сеојно где је сада хотел  
„Мејуг“. Примили смо борбу са четницима. У помоћ су нам стиг-  
ли другови железничари. Наставили смо борбу све до Шереља.  
Кад сам примио оружје, ја се нисам вратио у фабрику све дотле  
док нисмо заузели Пожегу. Кад сам се вратио, неколико другова,  
који су ми познати, се нису вратили у фабрику, погинули су у од-

Душан ЈОВАНЕТИЋ